

Referentgranskad artikel

## Rättsliga och pedagogiska förutsättningar för verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeutbildningen i Sverige med nordisk utblick

Ida Asplund\*, Mikael Sandlund\*\* och Ivana Čolić\*\*\*

### Sammanfattning

En sjuksköterskeutbildning av god kvalitet och med god genomströmning är en viktig välfärdsfråga för att tillgodose hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjningsbehov. För att utöka antalet utbildningsplatser krävs platser för klinisk verksamhetsförlagd undervisning för den omfattande praktiska delen av utbildningen. Sådan verksamhetsförlagd utbildning sker på lärosätenas ansvar enligt den högskolerättsliga regleringen, men genomförs i hälso- och sjukvården. I denna artikel undersöks de komplexa rättsliga och pedagogiska förutsättningarna för verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeutbildningen i Sverige. En översiktlig utblick mot Danmark, Finland och Norge görs också. Undersökningen genomförs tvärvetenskapligt med rättsanalytisk metod samt genom analys av forskning om pedagogiskt utvecklingsarbete och lärosätenas lokala reglering. Här konstateras att förutsättningarna för verksamhetsförlagd utbildning i de nordiska länderna styrs av avtal mellan lärosätena och hälso- och sjukvården. Detta kräver omfattande samverkan mellan parterna, inte minst ur studenternas rättssäkerhetsperspektiv. Verksamhetsförlagd utbildning måste också vara anpassad till EU:s

\***Ida Asplund**, Jur dr, universitetslektor i rättsvetenskap, Juridiska institutionen, Umeå universitet.

E-post: [ida.asplund@umu.se](mailto:ida.asplund@umu.se)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0959-6982>

\*\***Mikael Sandlund**, Med dr, senior professor i psykiatri, Institutionen för klinisk vetenskap/psykiatri, Umeå universitet. E-post: [mikael.sandlund@umu.se](mailto:mikael.sandlund@umu.se)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3810-4916>

\*\*\***Ivana Čolić**, Ekonomie magister, projektledare vid Universitetskanslersämbetet med att bistå utredningen Samordnat arbete för fler platser för verksamhetsförlagd utbildning i sjuksköterskeutbildningen, U 2022:07.

E-post: [ivana.colic@uka.se](mailto:ivana.colic@uka.se)

Tack till Andreas Boberg för värdefulla synpunkter på utkast till denna text samt till Ann-Helén Sandvik och Irén Vikström-Dahl för viktiga klarlägganden om den finländska sjukskötarutbildningen.

yrkeskvalifikationsdirektiv, som detaljreglerar sjuksköterskeutbildningen och innebär att minst hälften av utbildningens reglerade minimitid ska utgöra klinisk undervisning i direkt kontakt med patienter i hälso- och sjukvården. Slutsatsen är att direktivet begränsar metoder för genomförande av verksamhetsförlagd utbildning såsom simulering, trots att sådana övningsmöjligheter förekommer i många av EU:s medlemsstater och kan vara motiverade både ur pedagogisk och patientsäkerhetsmässig synvinkel.

**Nyckelord:** sjuksköterska, utbildning, verksamhetsförlagd, sjukvård, simulering

## Inledning

Tillgång till sjuksköterskor med goda yrkesmässiga förutsättningar har en stor betydelse för att den enskilde patienten ska erhålla hälso- och sjukvård av god kvalitet. År 2021 var tillgången till legitimerade sjuksköterskor 1 096 per 100 000 invånare i Sverige.

Medianåldern var 46 år. I jämförelse med andra OECD-länder placerade sig Sverige år 2021 på tolfte plats vad gäller tillgång till sjuksköterskor per 1 000 patienter, efter länder som Finland och Norge.<sup>1</sup> Kompetensförsörjningsbehovet av sjuksköterskor i Sveriges regioner och kommuner är stort. Samtliga 21 regioner har rapporterat brist på grundutbildade sjuksköterskor, specialistsjuksköterskor och röntgensjuksköterskor. Bland kommunerna uppgav 67 procent brist på grundutbildade sjuksköterskor.<sup>2</sup>

En välfungerande sjuksköterskeutbildning med god genomströmning av studenter är nödvändig för att tillgodose hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjningsbehov. I Sverige anordnas sjuksköterskeutbildningen av statliga universitet och högskolor samt enskilda utbildningsanordnare.<sup>3</sup> Lärosätena bär det juridiska ansvaret för genomförandet av utbildningen och utformar sin utbildning inom ramen för de rättsliga krav som framför allt högskoleförordningen (1993:100) uppställer.<sup>4</sup> Sjuksköterskeutbildningen omfattas av Europaparlamentets och rådets direktiv 2005/36/EG av den 7 september 2005 om erkännande av yrkeskvalifikationer (yrkeskvalifikationsdirektivet) samt Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/55/EU av den 20 november 2013 om ändring av direktiv

---

<sup>1</sup> Socialstyrelsen (2023 a) s. 14 f., 17 och 48 f.

<sup>2</sup> Socialstyrelsen (2023 b) s. 89 f.

<sup>3</sup> Bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100). Se även fotnot 21.

<sup>4</sup> I denna artikel används begreppet lärosäte synonymt med statliga universitet och högskolor samt enskilda utbildningsanordnare. I den nordiska utblicken kan lärosäte även avse en yrkeshögskola.

2005/36/EG om erkännande av yrkeskvalifikationer (ändringsdirektivet), som medför detaljerade krav på utbildningens innehåll och bedrivande. Ett sådant krav är att minst hälften av sjuksköterskeutbildningens reglerade minimitid på tre år eller 4 600 timmar måste genomföras som klinisk undervisning i hälso- och sjukvården i direkt kontakt med patienter.<sup>5</sup> Frågan om EU-rättens inverkan på hälso- och sjukvårdsutbildningarna är komplex och har varit föremål för flera statliga offentliga utredningar under de senaste åren.<sup>6</sup> Inom rättsvetenskapen synes frågan om den rättsliga styrningen av verksamhetsförlagd utbildning dock inte ha tilldragit sig något intresse.

I Sverige bedrivs klinisk undervisning främst i form av verksamhetsförlagd utbildning.<sup>7</sup> Detta innebär utbildning som lärosätena ansvarar för, men som genomförs inom ramen för hälso- och sjukvården. Syftet är att sjuksköterskestudenter ska uppnå kompetens i arbetet med att vårda, bota och främja hälsa samt förebygga ohälsa.<sup>8</sup> Lärosätena måste garantera alla studenter en möjlighet att genomföra verksamhetsförlagd utbildning. Sedan länge råder brist på platser för verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeutbildningen, vilket begränsar antalet studieplatser.<sup>9</sup> Problemet har varit känt länge och påtalades redan i samband med 1975 års högskolereform.<sup>10</sup> Bristen på platser kommer sannolikt att förvärras ytterligare.<sup>11</sup>

Verksamhetsförlagd utbildning måste bedrivas på ett sätt som är ändamålsenligt ur yrkesförberedande synvinkel för att ge blivande sjuksköterskor beredskap för aktuella arbetsvillkor i hälso- och sjukvården. Exempelvis krävs att sjuksköterskan har färdighet att fungera i det multiprofessionella teamarbete som präglar dagens hälso- och sjukvård. Det finns indikationer på att sjuksköterskeutbildningen i otillräcklig grad har ett kliniskt medicinskt perspektiv och att avnämarna därför ser behov av att erbjuda traineeprogram för

---

<sup>5</sup> Artikel 31.3 i yrkeskvalifikationsdirektivet. Begreppen klinisk undervisning respektive utbildning används båda i direktivet.

<sup>6</sup> Se exempelvis SOU 2014:19, SOU 2022:35 och SOU 2024:9.

<sup>7</sup> Även kallad praktik.

<sup>8</sup> Silén (2013) s. 19.

<sup>9</sup> Av detta skäl tillsattes utredningen Samordnat arbete för fler platser för verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeutbildningen, dir. 2022:101. Utredningen har identifierat ett antal hinder och föreslagit åtgärder för att skapa fler platser för verksamhetsförlagd utbildning, se SOU 2024:9.

<sup>10</sup> Bet. 1975/76: UbU27 s. 7 och rskr. 1975/76:331. Frågan var även föremål för den statliga offentliga utredningen VÅRD 77, se dir. 1977:82 och SOU 1978:15.

<sup>11</sup> SOU 2024:9 s. 139 ff.

att vidareutbilda nylegitimerade sjuksköterskor när de kommer ut i klinisk verksamhet.<sup>12</sup> Den tekniska och pedagogiska utvecklingen har resulterat i nya metoder för att genomföra verksamhetsförlagd utbildning, exempelvis simulering och för undervisningsändamål särskilt utformade vårdmiljöer.

I denna artikel undersöks och analyseras de rättsliga och pedagogiska förutsättningarna för att bedriva verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeprogrammen i Sverige. Tre frågeställningar kommer att besvaras för att uppfylla det övergripande syftet:

- 1) Hur genomförs verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeutbildningen?
- 2) Hur regleras verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeutbildningen rättsligt? och
- 3) Skapar den rättsliga regleringen förutsättningar för ett ändamålsenligt genomförande av verksamhetsförlagd utbildning i dag och framöver?

När det gäller anpassningen till de EU-rättsliga kraven på sjuksköterskeutbildningen görs även en översiktlig utblick mot hur implementeringen skett i tre andra nordiska länder: Danmark, Finland och Norge.<sup>13</sup>

Den första frågan undersöks genom att utbildnings- och kursplaner för sjuksköterskeutbildningen samt information från lärosäten analyseras och exemplifieras. Frågan undersöks vidare genom undersökning av litteratursammanställningar av forskning som relaterar till pedagogiskt utvecklingsarbete och tekniska utvecklingsmöjligheter av verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeutbildningen. Urvalet har styrts av relevans, aktualitet och applicerbarhet ur svenskt perspektiv.<sup>14</sup> Den andra frågan undersöks med hjälp av rättsanalytisk metod för att systematisera och analysera innehåll, syfte och tillämpning av den rättsliga regleringen.<sup>15</sup> Rättskällor av olika kategorier används för att uttolka rätten. Förutom lagtext är förarbeten såsom propositioner och betänkanden centrala för att utforska den rättsliga regleringen av verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeutbildningen. Även EU-rättsligt material och tillsynsbeslut av Riksdagens ombudsmän (JO) används. Frågan undersöks också med hjälp av ett vidare material som inte

---

<sup>12</sup> Socialstyrelsen och Universitetskanslersämbetet (2019) och Svensk sjuksköterskeförening (2010 och 2021).

<sup>13</sup> Norge omfattas i egenskap av part i det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Terminologin varierar i de nordiska länderna och i exempelvis Finland kallas utbildningen sjukskötarutbildning. Av praktiska skäl används begreppet sjuksköterskeutbildning genomgående i artikeln vad gäller samtliga länder.

<sup>14</sup> Arksey & O'Malley (2005).

<sup>15</sup> Sandgren (2016) och Sandgren (2008).

utgör traditionella rättskällor, såsom myndighetsbeslut och publikationer från förvaltningsmyndigheter som Universitetskanslersämbetet. Den tredje frågan undersöks genom tvärvetenskaplig analys.

## Bakgrund

### Om sjuksköterskeutbildningen och sjuksköterskeyrket i Sverige

År 2020 ändrades beteckningen på regionala kommuner i Sverige och de tidigare landstingen blev regioner.<sup>16</sup> Under flera decennier anordnades sjuksköterskeutbildningen i Sverige främst av landstingskommunala högskolor som landstingen bedrev parallellt med hälso- och sjukvården.<sup>17</sup> Redan på 1970-talet diskuterades huruvida staten borde överta huvudmannaansvaret för sjuksköterskeutbildningen av kvalitets- och forskningsmässiga skäl.<sup>18</sup> Kostnadsaspekter relaterade till främst verksamhetsförlagd utbildning medförde dock att utbildningen förblev i landstingskommunal regi.<sup>19</sup> Staten övertog huvudmannaansvaret för utbildningen från landstingen samt Gotlands kommun den 1 januari 2002, vilket innebar ett övergripande ansvar för att organisera, genomföra och finansiera utbildningen. Det tecknades en principöverenskommelse om att landstingen fortsättningsvis skulle tillhandahålla platser för verksamhetsförlagd utbildning mot en schablonbaserad ersättning.<sup>20</sup> Verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeutbildningen regleras fortsättningsvis genom avtal.

I nuläget bedrivs den svenska sjuksköterskeutbildningen av 21 statliga universitet och högskolor samt fyra enskilda utbildningsanordnare.<sup>21</sup> Därutöver kan utbildningen också bedrivas i egenskap av uppdragsutbildning. Det innebär att statliga universitet och högskolor

---

<sup>16</sup> 1 kap. 1 § kommunallagen (2017:725), SFS 2019:835 och prop. 2018/19:162.

<sup>17</sup> Prop. 1975:9 s. 504 och SOU 1978:50 s. 11. Även under denna period rådde dock brist på platser för verksamhetsförlagd utbildning, se dir. 1977:82 och SOU 1978:15.

<sup>18</sup> Bet. 1976/77:UbU20 s. 33 f. och rskr. 1976/77:246.

<sup>19</sup> Prop. 1981/82:89 s. 9 och bet. 1981/82:UbU20 s. 10. Kostnadsaspekterna har framhållits också senare, se bet. 1988/89:UbU5 s. 18 f. och bet. 1989/90:UbU21 s. 20.

<sup>20</sup> Prop. 2000/01:71 s. 26 f. och 32 ff., bet. 2000/01:UbU17 och rskr. 2001/01:262.

<sup>21</sup> Bilaga 2 till högskoleförordningen. Examen får utfärdas av statliga universitet och högskolor om examenstillstånd har erhållits av Universitetskanslersämbetet. Också enskilda utbildningsanordnare kan utfärda sjuksköterskeexamen om de fått tillstånd av regeringen enligt lagen (1993:792) om tillstånd att utfärda vissa examina.

får erbjuda utbildning till fysiska personer mot avgift av uppdragsgivaren, exempelvis en region.<sup>22</sup> Sjuksköterskeutbildningen i Sverige är en treårig yrkesutbildning som ges på grundnivå och omfattar 180 högskolepoäng. I examensordningen anges de krav som uppställs på sjuksköterskeexamen.<sup>23</sup> Där omnämns inte verksamhetsförlagd utbildning, vilket innebär att det saknas nationella bestämmelser som reglerar hur denna del av utbildningen ska genomföras.<sup>24</sup> Regleringen sker i stället i lärosätenas respektive utbildningsplaner. Sjuksköterskeutbildningen ger dubbla examina, dels medicine kandidatexamen (*Bachelor of Medical Science*) inom utbildningens huvudområde, dels en yrkesexamen som sjuksköterska (*Bachelor of Science in Nursing*). För att få sjuksköterskeexamen måste studenten uppfylla samtliga krav för båda examina.<sup>25</sup>

Sjuksköterska är ett legitimationsyrke i Sverige, vilket innebär att en student som har avlagt högskoleexamen eller har genomgått utbildning och i övrigt uppfyller kraven efter ansökan ska få legitimation utfärdad.<sup>26</sup> Personer med sjuksköterskeutbildning från ett EU-land kan ansöka om svensk legitimation.<sup>27</sup> Personer med sjuksköterskeexamen från stater utanför EU, EES och Schweiz kan erhålla svensk sjuksköterskelegitimation antingen genom granskning av utbildningen samt genom att genomgå vissa kunskapsprov och kurser eller genom en kompletterande utbildning som ges vid vissa statliga universitet och högskolor.<sup>28</sup>

## En yrkesutbildning i samverkan med hälso- och sjukvården

Den verksamhetsförlagda utbildningen förväntas hjälpa den blivande sjuksköterskan att tillämpa teoretiska kunskaper, utveckla praktiska färdigheter, skapa en yrkesidentitet och reflektera över yrkesutövningen. Förutsättningarna i verksamheten där utbildningen bedrivs avgör till stor del innehållet och aktiviteterna inom ramen för utbildningen.<sup>29</sup> Hälso- och sjukvårdsverksamheten tillhandahåller en handledare åt studenten. Handledarens roll är viktig för att stimulera studenten till att tillgodogöra sig kunskap om den praktiska vården.

---

<sup>22</sup> Förordningen (2002:760) om uppdragsutbildning vid universitet och högskolor.

<sup>23</sup> Bilaga 2 till högskoleförordningen.

<sup>24</sup> Se SOU 2020:19 s. 236.

<sup>25</sup> SOU 2022:35 s. 55.

<sup>26</sup> 4 kap. 1 och 10 §§ patientsäkerhetslagen (2010:659).

<sup>27</sup> 4 kap. 2 § patientsäkerhetslagen och 10 § lagen (2016:145) om erkännande av yrkeskvalifikationer.

<sup>28</sup> 2 och 8 §§ förordningen (2008:1001) om högskoleutbildning som kompletterar avslutad utländsk utbildning.

<sup>29</sup> Mogensen, Thorell Ekstrand & Löfmark (2010) s. 12.

Handledarens primära uppgifter är att planera och anpassa undervisningen samt att utvärdera och bedöma studentens prestation. Det finns inga rättsligt grundade krav på handledarutbildning, men ofta uppställer lärosätena krav på handledarnas kompetens och utbildning. Handledarens bedömning är väsentlig för lärosätets examinator som ska examinera studenten, även om examinatorn inte är bunden av handledarens bedömning när betyg beslutas.<sup>30</sup> En del lärosätena examinerar den kliniska utbildningen genom nationell klinisk slutexamination för sjuksköterskeexamen, som inkluderar ett skriftligt och praktiskt prov.

Medverkan i verksamhetsförlagd utbildning är frivillig för regioner och kommuner och utgör inte ett lagstadgat krav.<sup>31</sup> För att anordna verksamhetsförlagd utbildning tecknar lärosätena avtal med regioner och kommuner för att de ska tillhandahålla platser för verksamhetsförlagd utbildning. Privata vårdgivare kan också tillhandahålla platser, främst i egenskap av utförare av hälso- och sjukvårdstjänster på uppdrag av regionerna och kommunerna genom upphandling eller valfrihetssystem.<sup>32</sup> I dag finns över 100 lokala avtal mellan lärosätena respektive regioner och kommuner. Enstaka exempel på regionala flerpartsavtal förekommer. I ett fåtal fall förekommer avtal mellan lärosätena och privata vårdgivare. Avtalsvillkoren varierar och kan exempelvis reglera antalet platser samt kvalitetskrav såsom krav på handledning och handledare. Avtalen vara mer eller mindre geografiskt begränsade.<sup>33</sup> Lärosätena har ett ansvar att följa upp avtalen och åtgärda eventuella brister i utbildningen. Detsamma gäller de regioner och kommuner som använder privata utförare för verksamhetsförlagd utbildning.<sup>34</sup>

---

<sup>30</sup> Universitetskanslersämbetet (2020) s. 112.

<sup>31</sup> Förslag på att reglera en sådan skyldighet i lag har dock lämnats i SOU 2020:19 och SOU 2022:35.

<sup>32</sup> Detta sker enligt lagen (2016:1145) om offentlig upphandling eller lagen (2008:962) om valfrihetssystem.

<sup>33</sup> Se SOU 2024:9 s. 131 ff. I betänkandet har också lämnats förslag på ett statligt, centralt avtal för verksamhetsförlagd utbildning med regionala underavtal för att skapa enhetliga förutsättningar för bland annat kommuner att medverka i verksamhetsförlagd utbildning, SOU 2024:9 s. 167 ff.

<sup>34</sup> 10 kap. 8 § kommunallagen samt 15 kap. 1 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30).

# Verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeutbildningen

## Hur genomförs utbildningen?

Verksamhetsförlagd utbildning kan förekomma i olika typer av vårdformer, exempelvis primärvård, öppen- och slutenvård samt kommunal hälso- och sjukvård. Den kan exempelvis genomföras inom ramen för somatisk, palliativ, psykiatrisk, anestesi-, operations- eller akutsjukvård.<sup>35</sup> Lärosätenas avtal avgör var den verksamhetsförlagda utbildningen geografiskt anordnas.

Tidigare präglades den verksamhetsförlagda utbildningen av fokus på sjuksköterskans praktiska funktion och konkreta uppgifter i vårdarbetet. Studenten följde den erfarna sjuksköterskan medan denna utförde sina sysslor genom en praktisk vardagspedagogik.<sup>36</sup> Sjuksköterskeeleverna utnyttjades inte sällan som oavlönade biträden på sjukhusens vårdavdelningar.<sup>37</sup> Även om de praktiska aspekterna fortsatt är relevanta för dagens genomförande av den verksamhetsförlagda utbildningen, betonas alltmer målsättningar som går utöver inblick i omvårdnadsarbetet på ett specifikt, oftast sjukhusbaserat, vårdområde. Dels betonas att den verksamhetsförlagda delen av utbildningen bör spegla den avsedda utvecklingen av hälso- och sjukvården i form av en tyngdpunktsförskjutning från sjukhusvård till närsjukvård. Dels bör den verksamhetsförlagda utbildningen erbjuda studenterna en tillämpning av de teoretiska kunskaperna inhämtade under utbildningens övriga delar. Reflektion, både före och efter utförda omvårdningsmoment, är en allmänt rekommenderad strategi för att bidra till måluppfyllelse vad avser trygg yrkesidentitet, kritiskt tänkande och en professionell och reflekterande yrkesutövning.<sup>38</sup>Handledningens utformning, miljön på arbetsplatsen där studenten placeras, liksom handledarens kompetens och kännedom om studentens lärandemål och förväntade kompetens framhålls som centralt för att den verksamhetsförlagda utbildningen ska medföra önskvärda effekter. Evidensen för detta är svår att mäta, varför merparten av litteraturen förlitar sig på sekundära utfallsmått som studentens mätbara kunskapsnivå samt studentens och

---

<sup>35</sup> Se SOU 2024:9 s. 106. Utredningen gjorde en kartläggning av utbildningsplaner och kursplaner. Lärosätena redovisade även uppgifter i den enkätundersökning som utredningen genomförde.

<sup>36</sup> Pilhammar Andersson (1997) s. 19 ff.

<sup>37</sup> SOU 1948:17 s. 17.

<sup>38</sup> Socialstyrelsen och Universitetskanslersämbetet (2019) samt Svensk sjuksköterskeförening (2010 och 2021). Se även SOU 2024:9 s. 114 ff. och 152 ff.



handledarens grad av tillfredsställelse med praktikperioden. Generellt framtonar studentens känsla av att vara välkommen och att uppleva tillhörighet på arbetsplatsen där den verksamhetsförlagda utbildningen genomförs som mycket väsentligt för de goda utfallen. Detta tycks enligt kvalitativa studier kunna uppnås genom integrerade placeringsmodeller, där studenten under en längre period upprätthåller kontakten med praktikplatsen, varvat med teoretisk undervisning. Ett annat sätt är att studenten genomför huvuddelen av den verksamhetsbaserade utbildningen på en arbetsplats med avbrott för kortare perioder på andra arbetsplatser.<sup>39</sup>

Strukturen för det kliniska lärandet är frågor som tilldragit sig vetenskapligt intresse. I en översiktsartikel från 2021 anges tio olika modeller för klinisk praktik i 48 refererade originalarbeten. Författarna diskuterar programansvarigas försök att tillgodose ett förtroendefullt samarbete med individualiserad återkoppling mellan studenten och praktikhandledaren parallellt med ökade kapacitetskrav till följd av växande studentkullar.<sup>40</sup> I detta sammanhang har handledningsmodeller som *peer-learning* blivit populära. Denna modell innebär att ett studentpar (som också kan bestå av fler än två studenter) genomför sin praktik tillsammans, och på ett studentcentrerat och problembaserat sätt till exempel söker kunskap om och planerar hur en vårdåtgärd ska utföras, reflekterar tillsammans med handledaren över planeringen, utför med eller utan handledarens överinseende vårdåtgärden, och studenterna reflekterar sedan över hur det gick. Vid arbetsdagens slut ges tillfälle till att reflektera tillsammans med handledaren.<sup>41</sup>

## Teknisk utveckling av utbildningen

Den tekniska utvecklingen har möjliggjort nya sätt att genomföra klinisk praktik genom simulerade vårdssituationer. Genom simulering kan studenternas förmåga att hantera komplexa situationer tränas av lärarna, som styr utformningen. Samtliga svenska lärosäten som bedriver sjuksköterskeutbildning har i dag tillgång till kliniska tränings- och simuleringscenter.<sup>42</sup> Simulerade inslag i utbildningen möjliggör träning i att bemästra kritiska och ovanliga vårdssituationer utan att patientsäkerheten äventyras. Studerandeaktiv mängdträning av mer rutinartade åtgärder är också möjlig, där teamarbete också kan övas genom att studenter som går olika vårdutbildningsprogram tillsammans genomför övningen,

---

<sup>39</sup> Henderson, Twentyman, Heel & Lloyd (2006).

<sup>40</sup> Nyoni, Dyk & Botma (2021).

<sup>41</sup> Stenberg & Carlson (2015) och Topping (2005).

<sup>42</sup> SOU 2024:9 s. 72 f. och 129 f.

så kallat interprofessionellt lärande (IPL).<sup>43</sup> En ytterligare fördel, givet att simulering kan visas ge de avsedda pedagogiska effekterna, är att handledningskapacitet och trängseln hos vårdmiljöerna som tar emot studenter kan avlastas. I en forskningsöversikt som bygger på sammanvägning av trettiosju originalarbeten där resultaten av simuleringsövningar jämförs med andra undervisningsmetoder konstateras att simulering kan ge bättre effekter vad avser bland annat kunskapsnivå och samarbetsförmåga, och likvärdiga effekter när det gäller studentens självförtroende och grad av tillfredsställelse med utbildningsinslaget. Författarna konstaterar att programansvariga bör välja den undervisningsmodalitet som bäst stämmer överens med lärandemålen och att verklighetstrogen simulering därvid kan vara ett gott alternativ.<sup>44</sup> Generellt omgärdas litteraturen om simulering av en viss teknikoptimism. Eftersom utrustning för att genomföra simulering liksom utbildning av instruktörer som behärskar utrustningen innebär avsevärda investeringar finns betydande kommersiella intressen. Då det inte är ovanligt att producenterna står bakom utvärderingar och publikationer finns anledning att iaktta källkritik och eftersöka producentoberoende forskning. Dock börjar kunskapsläget och erfarenheterna från att använda simulering inom ett flertal vårdutbildningar samt fortbildningar nu vara omfattande. Det ter sig idag därför sannolikt att simulering som komplement till och del av verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeutbildningen kan tillföra både pedagogiska och resursmässiga fördelar.

## Hur regleras verksamhetsförlagd utbildning rättsligt?

### Nationell reglering av sjuksköterskeutbildningen

De flesta svenska universitet och högskolor som utbildar sjuksköterskor är statliga förvaltningsmyndigheter och lyder därmed under regeringen. Ingen myndighet och inte heller riksdagen får dock bestämma hur högskolorna ska besluta i ett särskilt ärende om det rör myndighetsutövning mot enskild eller lagtolkning, exempelvis de rättsregler som styr verksamhetsförlagd utbildning.<sup>45</sup> Lärosätenas verksamhet omfattas av akademisk frihet som åtnjuter konstitutionellt skydd och inrymmer en garanti för forskningens frihet.<sup>46</sup> Också i

---

<sup>43</sup> WHO (2010).

<sup>44</sup> Li, Au, Tong, Ng & Wang (2022).

<sup>45</sup> 12 kap. 1 § regeringsformen.

<sup>46</sup> Art. 13 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (EUT C 326, 26.10.2012, s. 391–407) samt 2 kap. 18 § regeringsformen.

högskolelagen (1992:1434) anges att den akademiska friheten gäller som allmän princip och ska främjas och värnas.<sup>47</sup> Vidare specificeras innebörden av de allmänna principerna som ska gälla för fri forskning. Utbildningens frihet omfattas inte explicit av högskolelagens stadgande. I motiven till högskolelagens bestämmelse framgår dock att utbildningens frihet också omfattas av principbestämmelsen, men att utbildningen av rättssäkerhetsskäl är betydligt mer reglerad bland annat genom examensordningen. Med utbildningens frihet avses exempelvis att undervisning och andra lärandesituationer ska präglas av ett öppet samtalsklimat där olika idéer och perspektiv kan brytas mot varandra och oväntade, även kontroversiella resultat lyftas fram.<sup>48</sup> Ytterligare en dimension av den akademiska friheten som lyfts fram är lärosätenas institutionella autonomi.<sup>49</sup>

Högskoleutbildning kan ges på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå.<sup>50</sup>

Sjuksköterskeutbildningen ges på grundnivå. Det innebär att den väsentligen ska bygga på kunskaper från gymnasieskolan och bland annat utveckla studenternas förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar, självständig problemlösning, möta förändringar i arbetslivet, söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå, följa kunskapsutvecklingen samt utbyta kunskaper.<sup>51</sup> Utbildningens omfattning anges i högskolepoäng och studier på heltid under ett normalstudieår motsvarar 40 veckor eller 60 högskolepoäng.<sup>52</sup>

Sjuksköterskeprogrammet har en utbildningsplan som anger kriterier för programmet såsom kurser som programmet omfattar och kraven på särskild behörighet.<sup>53</sup> Kurserna styrs av kursplaner, som anger olika typer av krav som ska gälla för kursen såsom kursens nivå, antal högskolepoäng, mål, krav på särskild behörighet och formerna för bedömning av studenternas prestationer.<sup>54</sup> Detta gäller även verksamhetsförlagd utbildning. Kursplanen är juridiskt bindande både för lärosätena och studenterna och utgör en viktig komponent för studenters rättssäkerhet eftersom den skapar förutsebarhet gällande genomförande och examinationer. Efter att studenten har genomgått en kurs ska betyg sättas av högskolan och

---

<sup>47</sup> 1 kap. 6 § högskolelagen (1992:1434).

<sup>48</sup> Prop. 2020/21:60 s. 131.

<sup>49</sup> Ahlbäck Öberg (2023).

<sup>50</sup> 1 kap. 7 § högskolelagen.

<sup>51</sup> 1 kap. 8 § högskolelagen.

<sup>52</sup> 6 kap. 2 § högskoleförordningen.

<sup>53</sup> 6 kap. 16–17 §§ högskoleförordningen.

<sup>54</sup> 6 kap. 13–15 §§ högskoleförordningen.

detta sker genom ett beslut av examinator, som är en av högskolan särskilt utsedd lärare.<sup>55</sup> Tidigare har en allmän utgångspunkt varit att en kursplan kan anses innehålla föreskrifter.<sup>56</sup> Ett stadgande i högskoleförordningen om högskolornas bemyndiganden att utfärda föreskrifter har efterlysts men dock inte hör sammats av regeringen.<sup>57</sup> Frågan har fått ny uppmärksamhet sedan Riksdagens ombudsmän (JO) i ett beslut konstaterat att en kursplan inte kan anses utgöra en föreskrift enligt 8 kap. regeringsformen och att rättssäkerhetsskäl talar för att det bör klargöras vilken rättslig status en kursplan har.<sup>58</sup>

Verksamhetsförlagd utbildning aktualiserar flera rättssäkerhetsfrågor som exempelvis kan föranleda tillsyn av Universitetskanslersämbetet eller Diskrimineringsombudsmannen.<sup>59</sup> Statliga högskolor omfattas även av tillsyn av JO.<sup>60</sup> Tillsynsmyndigheterna kan inte ändra beslut av lärosätena, men kan framföra kritik mot exempelvis hur formkrav efterlevs vid examinationer och på så sätt påverka lärosätenas rättstillämpning. Tillsynsmyndigheter uttalar sig ogärna om hur materiella sakomständigheter har bedömts.<sup>61</sup> En central rättssäkerhetsfråga relaterar till att högskolan har möjlighet att begränsa det antal tillfällen som en student får genomgå prov för att få godkänt resultat på en kurs eller del av en kurs. Normalt ska minst fem provtillfällen medges, men om praktik eller motsvarande utbildning är en förutsättning för godkänt resultat får praktik- eller utbildningsperioderna begränsas till minst två.<sup>62</sup> Sådana begränsningar är avsedda endast när en obegränsad rätt skulle leda till orimligt resursslöseri.<sup>63</sup> Universitetskanslersämbetets uppfattning är att en begränsning av

---

<sup>55</sup> 6 kap. 18 § högskoleförordningen.

<sup>56</sup> 8 kap. regeringsformen.

<sup>57</sup> SOU 2012:5 s. 83 ff.

<sup>58</sup> JO, beslut den 6 december 2022, dnr 2445–2020. Bedömningen grundas bland annat på att högskoleförordningen inte ger högskolorna ett bemyndigande att meddela föreskrifter i kursplaner.

<sup>59</sup> 1 § förordningen (2012:810) med instruktion för Universitetskanslersämbetet och 2 kap. 5 § diskrimineringslagen (2008:567). Begränsade möjligheter finns också för en student att få skadestånd av statliga lärosäten, se 3 kap. 2–4 §§ skadeståndslagen (1972:207).

<sup>60</sup> 14 § lagen (2023:499) med instruktion för Riksdagens ombudsmän (JO).

<sup>61</sup> Se exempelvis JO:s ämbetsberättelse 2018/19:JO1 s. 24 och Universitetskanslersämbetets beslut den 14 januari 2020, reg.nr. 31-00330-19.

<sup>62</sup> 6 kap. 21 § högskoleförordningen.

<sup>63</sup> Prop. 1992/93:1 s. 43 f.

antalet praktikperioder måste vara angiven i kursplanen för att kunna åberopas av lärosätet.<sup>64</sup>

Lärosätets examinator är inte bunden av handledarens uppfattning, men handledarens bedömning får oftast en stor inverkan på studentens betyg. Universitetskanslersämbetet anser att det är viktigt att lärosätena tar ställning till vilken formell roll den externa handledaren ska ha vid verksamhetsförlagd utbildning och för att värna enhetlighet kan en reglering av bedömningskriterier vara bra. En handledare kan exempelvis figurera som föredragande i betygsärendet alternativt används handledarens bedömning som underlag för examinatorns beslut.<sup>65</sup> Eftersom studenten är part i betygsärendet har denne en omfattande rätt till insyn i handlingarna, exempelvis att ta del av skriftliga kommentarer som en handledare inom verksamhetsförlagd utbildning redovisar till examinator.<sup>66</sup>

Ibland förekommer det att en student avbryter verksamhetsförlagd utbildning i förtid. Enligt huvudregeln ska betyg sättas på en genomgången kurs, vilket innebär att studenten då inte ska underkännas. Om lärosätet reglerar detta i kursplanen är det dock möjligt att underkänna studenten i förtid.<sup>67</sup> I vissa fall måste lärosätet av patientsäkerhetsskäl avbryta den verksamhetsförlagda utbildningen. Universitetskanslersämbetet har understrukt att utgående från studenternas rättssäkerhet är det viktigt att förutsättningarna för lärosätets och studenternas agerande i dessa situationer är tydligt och korrekt reglerade, exempelvis vad beträffar särskilda kunskapskontroller för att få återuppta den verksamhetsförlagda utbildningen.<sup>68</sup>

Verksamhetsförlagd utbildning innebär i flera avseenden en rättslig och styrningsmässig komplexitet som förutsätter en långtgående samverkan. Den verksamhetsförlagda utbildningen styrs för det första av kursplanens innehåll som lärosätena råder över, men de närmare förhållandena som får betydelse för utbildningens bedrivande är helt beroende av hälso- och sjukvårdens verksamhet och tillgängliga resurser i form av exempelvis handledare. I förhållande till studenterna är lärosätena ansvariga för den verksamhetsförlagda utbildningens innehåll och kvalitet, liksom för missförhållanden som kan drabba studenter. För det andra bär lärosätena ansvar för examination på kurser, men

---

<sup>64</sup> Universitetskanslersämbetet (2020) s. 36.

<sup>65</sup> Universitetskanslersämbetet (2020) s. 108.

<sup>66</sup> 10 § förvaltningslagen (2017:900).

<sup>67</sup> 6 kap. 18 § högskoleförordningen. Se även Universitetskanslersämbetet (2020) s. 108.

<sup>68</sup> Universitetskanslersämbetet (2020) s. 109.

examinator är beroende av handledarens utlåtanden om studentens prestationer för att bedöma huruvida de förväntade studieresultaten har uppnåtts. Här finns en potentiell risk för studentens rättssäkerhet exempelvis vid konflikt med en handledare. För det tredje är det lärosätenas ansvar att tillse att sjuksköterskeutbildningen kan genomföras, trots att minst hälften av utbildningen måste genomföras i hälso- och sjukvården. Hälso- och sjukvården medverkar i utbildningen på frivillig basis och på de villkor som stipuleras i avtal. Lärosätena kan inte påverka i vad mån regionerna och kommunerna väljer att anlita privata aktörer genom offentlig upphandling eller valfrihetssystem och därefter placerar studenter i privat vårdverksamhet. Genom avtalen kan lärosätena i viss mån styra över kvalitetskrav för genomförandet av verksamhetsförlagd utbildning, men det finns svårigheter med att kontrollera att kraven faktiskt iakttas. Slutligen är det lärosätena som har ansvar för att tillse att den verksamhetsförlagda utbildningen genomförs på ett sätt som är förenligt med EU-rättsliga krav.

## **EU-rättens styrning av sjuksköterskeutbildningen**

### **Sjuksköterskeutbildningen - en reglerad utbildning**

Utgångspunkten i EU är att medlemsstaterna ansvarar för hur utbildningssystemen organiseras.<sup>69</sup> Sjuksköterska är dock ett reglerat yrke i unionen, vilket innebär att tillträde till och utövande av yrket kräver vissa rättsligt reglerade kvalifikationer, vilket inkluderar användandet av en skyddad yrkestitel. Reglerad utbildning innebär all utbildning som särskilt utformats för nyss nämnda yrken som vid behov kompletteras genom yrkesutbildning, provtjänstgöring eller yrkesutövning. Utformningen av och nivån på yrkesutbildningen, provtjänstgöringen eller yrkesutövningen ska fastställas i medlemsstatens lagar och andra författningar och övervakas.<sup>70</sup> Det är upp till varje stat att fastställa reglerade yrken och utbildningar utöver dem som explicit anges i direktivet.

Sjuksköterskeyrket och -utbildningen omfattas uttryckligen av yrkeskvalifikationsdirektivet. Direktivet grundar sig på den fria rörligheten för arbetstagare inom unionen, som förutsätter bland annat erkännande av examens-, utbildnings- och andra behörighetsbevis för yrken i hälso- och sjukvården. Direktivet grundar sig även på unionens socialpolitiska måluppfyllelse, som bland annat förutsätter samordning av kvalificerad yrkesutbildning.<sup>71</sup> För sjuksköterskeyrkets del sker erkännandet av formella kvalifikationer på grundval av

---

<sup>69</sup> Art. 165.1 i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUT C 326, 26.10.2012, s. 47–390), FEUF.

<sup>70</sup> Art. 3.1a i yrkeskvalifikationsdirektivet.

<sup>71</sup> Art. 45–46, 53 och 151 i FEUF.

samordning av minimikraven för utbildning.<sup>72</sup> Därmed gäller principen om automatiskt erkännande, vilket innebär att det inte behövs någon närmare bedömning av yrkeskvalifikationerna för att en sjuksköterska ska få tillträde till och rätt att utöva yrket på samma villkor som en innehavare av de bevis på formella kvalifikationer som utfärdats av medlemsstaten. Vidareutbildningar för sjuksköterskor omfattas inte av yrkeskvalifikationsdirektivets krav. Exempelvis anges i direktivet att det inte har framstått som önskvärt att föreskriva en enhetlig utbildningsväg för barnmorskor.<sup>73</sup>

Kommissionen påbörjade år 2010 en modernisering av direktivet som resulterade i ett ändringsdirektiv. Det motiverades främst av behovet att modernisera unionsrätten, stimulera tillväxten och stärka förtroendet för den inre marknaden samt att minska den administrativa bördan vid erkännande av yrkeskvalifikationer.<sup>74</sup> Det föreslogs att grunderna för utbildningskraven borde tydliggöras, att minimiutbildningstiden borde klargöras samt att vetenskaplig och teknisk utveckling borde beaktas.<sup>75</sup> Europeiska rådet stödde en sådan modernisering.<sup>76</sup> Sjuksköterskeyrket ansågs ha genomgått en betydande utveckling under de tre senaste decennierna genom samhällsbaserad hälso- och sjukvård, mer komplexa behandlingsmetoder och teknisk utveckling. Detta ansågs förutsätta att sjuksköterskor har kapacitet för att ta allt större ansvar. Intentionen var därför att trots olika nationella traditioner skapa en mer resultatnriktad sjuksköterskeutbildning med garantier för vissa kunskaper och färdigheter hos yrkesutövaren.<sup>77</sup>

### **Detaljerade krav på sjuksköterskeutbildningen**

Yrkeskvalifikationsdirektivets krav på sjuksköterskeutbildningens utformning och omfattning är tämligen specifika i jämförelse med andra utbildningar som styrs av direktivet.<sup>78</sup> Framför allt kan noteras att en tydlig gräns dras mellan teoretisk och klinisk undervisning och att medlemsstaterna ska se till att utbildningsanordnarna samordnar den teoretiska och kliniska undervisningen under hela utbildningen. Utbildningen till sjuksköterska med ansvar för allmän hälso- och sjukvård ska exempelvis ske på heltid och omfatta angivna minimikrav i

---

<sup>72</sup> Art. 21 i yrkeskvalifikationsdirektivet.

<sup>73</sup> Artikel 31 och skäl 23 till yrkeskvalifikationsdirektivet.

<sup>74</sup> Europeiska kommissionen (2011 a) s. 6 f.

<sup>75</sup> Europeiska kommissionen (2011 b) s. 14 ff.

<sup>76</sup> Europeiska rådet (2011).

<sup>77</sup> Skäl 20 till ändringsdirektivet.

<sup>78</sup> Artikel 31 och bilaga V till yrkeskvalifikationsdirektivet.

utbildningsplanen. Utbildningen ska omfatta minst tre års utbildning eller 4 600 timmars teoretisk och klinisk undervisning, varav den teoretiska undervisningen ska utgöra minst en tredjedel och den kliniska undervisningen minst hälften av den föreskrivna minimitiden för utbildningen. Begreppen undervisning och utbildning används båda i direktivets svenska översättning (eng. *training*). Begreppet timme definieras inte. Den teoretiska undervisningen avser att studenterna tillägnar sig yrkesmässiga kunskaper, insikter och färdigheter som krävs för att planera, utföra och bedöma allmän hälso- och sjukvård. Klinisk undervisning definieras som den del av sjuksköterskeutbildningen där den studerande, som medlem i ett arbetslag och i direkt kontakt med friska eller sjuka enskilda och/eller grupper, lär sig att planera, utföra och bedöma en sjuksköterskas samlade vårduppgifter på grundval av förvärvade kunskaper och färdigheter. Vidare anges att utbildningen ska äga rum på sjukhus och vid andra vårdinrättningar samt ute i samhället under de undervisande sjuksköterskornas ansvar i samarbete med och med stöd av andra utbildade sjuksköterskor.<sup>79</sup>

Genom ändringsdirektivet specificerades antalet timmar och gränsdragningen mellan teoretisk och klinisk undervisning. Även artikel 21.6 fick ett tillägg. Enligt tillägget ges delegerad makt till kommissionen för att unionslagstiftning som direkt påverkar berörda yrkesutövare ska kunna anpassas till den vetenskapliga och tekniska utvecklingen, bland annat gällande de kunskaper och färdigheter som anges i artikel 31.6. Även artikel 31.2 i direktivet reviderades för att möjliggöra hänsyn till den vetenskapliga och tekniska utvecklingen. Punkt 5.2.1 i bilaga V till yrkeskvalifikationsdirektivet anger den utbildningsplan som leder fram till examensbevis för sjuksköterskor med ansvar för allmän hälso- och sjukvård, bland annat bestående av klinisk undervisning och uppgift om de områden inom vilka klinisk undervisning ska bedrivas.

Här kan noteras en skillnad. Artikel 21.6 som gäller yrkesutövarnas kunskaper och färdigheter omnämner allmänt erkänd vetenskaplig och teknisk utveckling, medan artikel 31.2 som omfattar utbildningsplanen talar om vetenskaplig och teknisk utveckling. Det är oklart om kommissionens delegation är tänkt att vara olika långtgående i de båda artiklarna. Yrkeskvalifikationsdirektivet definierar inte vad som utgör allmänt erkänd vetenskaplig och teknisk utveckling.<sup>80</sup>

---

<sup>79</sup> Artikel 31 i yrkeskvalifikationsdirektivet. Specificeringen av antalet timmar och gränsdragningen mellan teoretisk respektive klinisk undervisning i artikel 31.3 är en konsekvens av ändringsdirektivet.

<sup>80</sup> Båda lydelserna har tolkats som allmänt erkänd vetenskaplig och teknisk utveckling, se Europeiska kommissionen (2020) s. 34 f.



Även artikel 31.6c reviderades genom ändringsdirektivet. Tillräcklig klinisk erfarenhet avser sådan erfarenhet, som bör väljas ut med avseende på dess utbildningsvärde, ska förvärfvas under handledning av utbildad sjukvårdspersonal och där det finns tillräckligt med utbildad personal och utrustning som uppfyller kraven på patientvård. Direktivets definition av klinisk utbildning innebär att simulering inte kan anses omfattad. Denna uppfattning har också uttryckts av EU-kommissionen.<sup>81</sup> Det faktum att simulering inte kan anses utgöra klinisk undervisning begränsar möjligheten att beakta pedagogiskt och tekniskt utvecklingsarbete som kan gagna studenternas lärande.<sup>82</sup>

## Införlivandet av yrkeskvalifikationsdirektivet i nationell rätt

Medlemsstaterna har det primära ansvaret för att besluta om lagstiftningsåtgärder för att genomföra unionens bindande rättsakter och bestämmer form och tillvägagångssätt för att implementera direktiv.<sup>83</sup> Den offentliga förvaltningen, exempelvis universitet och högskolor, spelar en central roll för att ge yrkeskvalifikationsdirektivet ett effektivt genomslag i unionen. Att alla medlemsstater är skyldiga att vidta positiva åtgärder för att främja EU-rätten och avstå från åtgärder som kan hindra målens realisering följer av lojalitetsprincipen.<sup>84</sup> EU-domstolen har utvecklat konstitutionella principer som följer av lojalitetsprincipen såsom principen om ett effektivt rättsskydd och att nationella organ ska tolka nationell rätt utgående från EU-rätten.<sup>85</sup>

Sjuksköterskeutbildningen ser som nämnts olika ut i olika EU-länder. Direktivets lydelse innebär relativt begränsade möjligheter att utforma och genomföra utbildningen, vilket också framgår av kommissionens överträdelseförfarande mot Sverige som presenteras nedan. Omkring 100 överträdelseförfaranden har initierats gällande yrkeskvalifikationsdirektivet. Bortsett från överträdelseförfarandet mot Sverige handlar åtminstone ett av dem om sjuksköterskeutbildningen och gäller Tjeckien.<sup>86</sup>

---

<sup>81</sup> SOU 2022:35 s. 84. Referensen gäller ett möte mellan Europeiska kommissionen och Utredningen om utbildning till sjuksköterska och barnmorska som hölls den 20 maj 2021.

<sup>82</sup> Se även SOU 2024:9 s. 71 ff. och 158 ff.

<sup>83</sup> Artikel 288 och 291.1 FEUF.

<sup>84</sup> Artikel 4.3 Fördraget om Europeiska unionen (EUT C 326, 26.10.2012, s. 13–390), FEU.

<sup>85</sup> Mål 14/83, Sabine von Colson och Elisabeth Kamann mot Land Nordrhein-Westfalen, ECLI:EU:C:1984:153 p. 18 och 26 samt C-188/89, A. Foster m.fl. mot British Gas plc., ECLI:EU:C:1990:313 p. 16–18.

<sup>86</sup> Europeiska kommissionen (2019 a) och European Commission at work (2024).

## Sverige

Yrkeskvalifikationsdirektivet har införlivats primärt genom lagen (2016:145) om erkännande av yrkeskvalifikationer och högskoleförordningen. Därutöver konkretiseras direktivets krav genom utbildnings- och kursplaner som universiteten och högskolorna har att upprätta. När Sverige införlivade ändringsdirektivet uppmärksammades kravet på att sjuksköterskeutbildningen måste innehålla minst 4 600 timmars undervisning, varav minst 2 300 timmars klinisk undervisning.<sup>87</sup> Utredningen föreslog en reglering av utbildningsanordnares skyldighet att utforma utbildningar i enlighet med yrkeskvalifikationsdirektivet samt att Universitetskanslersämbetet borde få ett tydligt uppdrag att granska huruvida bland annat sjuksköterskeutbildningens minimikrav i praktiken är uppfyllda.<sup>88</sup> Förslaget blev dock inte föremål för lagstiftning.<sup>89</sup>

Frågan om antal timmar undervisning på sjuksköterskeutbildningen aktualiserades åter när EU-kommissionen i januari 2019 inledde ett överträdelseförfarande mot Sverige.

Kommissionen ansåg att Sverige inte i alla avseenden implementerat yrkeskvalifikationsdirektivet, exempelvis gällande samordnade minimikrav för utbildningar. Sverige ansågs ha underlåtit att fullgöra sina skyldigheter enligt bland annat artikel 31.3 och 41.1 i yrkeskvalifikationsdirektivet genom att inte tydligt ange antalet studietimmar för sjuksköterskor och barnmorskor i nationell rätt.<sup>90</sup> Kommissionen lämnade i november 2019 ett motiverat yttrande om att Sverige fortfarande inte ansågs ha fullgjort sina skyldigheter och att högskoleförordningens angivelse av ECTS-poäng inte var tillräcklig.<sup>91</sup> Kommissionen anförde att yrkeskvalifikationsdirektivet definierar studietimmar som schemalagda timmar med undervisning, vilket normalt inte omfattar studenters självstudier.<sup>92</sup>

Överträdelseförfarandet mot Sverige resulterade i att regeringen tillsatte en utredning som föreslog ett förtydligande av direktivets krav.<sup>93</sup> Utredningen ansåg att högskoleförordningen borde specificera antalet timmar för att möta direktivets krav. Begreppet timme i detta

---

<sup>87</sup> SOU 2014:19 s. 239 och 425.

<sup>88</sup> SOU 2014:19 s. 430.

<sup>89</sup> Dessa frågor omnämns inte i prop. 2015/16:44.

<sup>90</sup> Europeiska kommissionen (2019 a). Det kan samtidigt noteras att skäl 23 i yrkeskvalifikationsdirektivet anger att det inte ansetts önskvärt att enhetliggöra utbildningen till barnmorska.

<sup>91</sup> Europeiska systemet för överföring av studiemeriter, se Europeiska kommissionen (2024).

<sup>92</sup> Europeiska kommissionen (2019 b).

<sup>93</sup> SOU 2022:35 s. 21, 35 och 75 ff.

sammanhang borde också definieras, eftersom det enligt utredningen kunde variera i EU:s medlemsstater.<sup>94</sup> Utredningens uppfattning var att den svenska sjuksköterskeutbildningen redan levde upp till direktivets minimikrav, men att avtalen gällande verksamhetsförlagd utbildning möjligen borde förtydligas.<sup>95</sup>

Regeringen hörsammade förslaget. Sedan år 2023 anger högskoleförordningen att sjuksköterskeutbildningen ska omfatta minst 4 600 timmar, varav minst en tredjedel teoretisk och minst hälften klinisk utbildning. En timme definieras som 45 minuter.<sup>96</sup> Kommissionen synes ha godtagit Sveriges åtgärder, då överträdelseärendet avskrevs i juni 2023.<sup>97</sup> Veterligen har kommissionen inte ifrågasatt någon annan stat på samma grunder. I Sverige anordnas sjuksköterskeutbildningen av 25 lärosäten.<sup>98</sup> Innan den ovan nämnda revideringen av högskoleförordningen varierade verksamhetsförlagd utbildning på den svenska sjuksköterskeutbildningen mellan 22–45 veckor.<sup>99</sup> Utöver verksamhetsförlagd utbildning genomförs även annan klinisk utbildning vid samtliga lärosäten i form av färdighetsträning och simulering. I vissa fall ingår klinisk färdighetsträning och simulering som obligatoriska moment i kurserna.<sup>100</sup> Klinisk färdighetsträning och simulering kan också utgöra examinationsmoment enligt kursplaner.<sup>101</sup>

## Danmark

De danska föreskrifterna som reglerar sjuksköterskeutbildningen är betydligt mer specifika än den svenska rättsliga regleringen, som överlåter organiseringen av utbildningen till lärosätena. Föreskrifterna anger examensmål men även detaljerade krav på hur den kliniska utbildningen ska bedrivas och regleras samt anger också att kraven som beskrivs i EU-direktiv 2013/55/E ska uppfyllas av lärosätena.<sup>102</sup> Dock anges inte antalet timmar som

---

<sup>94</sup> Enligt utredningen saknade direktivet en definition och EU-kommissionen uppgav i ett möte med utredningen att 45–60 minuter var godtagbart, SOU 2022:35 s. 84.

<sup>95</sup> SOU 2022:35 s. 174.

<sup>96</sup> 6 kap. 17 a § samt bilaga 4 till högskoleförordningen, SFS 2023:34.

<sup>97</sup> Europeiska kommissionen (2023 a).

<sup>98</sup> Antagning.se (2024).

<sup>99</sup> Universitetskanslersämbetet (2023).

<sup>100</sup> Exempelvis Högskolan Väst, Umeå universitet och Uppsala universitet.

<sup>101</sup> Exempelvis Blekinge tekniska högskola, Högskolan i Borås och Högskolan i Skövde.

<sup>102</sup> 1–2 §§ Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor i sygepleje, BEK nr 978 af 23/06/2022.

utbildningen ska omfatta. Utbildningsanordnaren ansvarar för utbildningen i sin helhet och ska svara för att etablera samarbete och teckna bindande avtal med hälso- och sjukvårdsorganisationer som ställer platser för klinisk utbildning till förfogande. Avtalen ska utformas gemensamt och publiceras på lärosätets hemsida. Hälso- och sjukvårdsverksamheten är ansvarig för att genomförandet av den kliniska utbildningen sker enligt lärosätets riktlinjer. Lärosätet ska godkänna platsen för verksamhetsförlagd utbildning. En förutsättning för godkännande är tillgång till handledare i form av sjuksköterskor som uppfyller vissa pedagogiska kvalifikationskrav. Vidare krävs att platsen för verksamhetsförlagd utbildning uppfyller vissa kvalitetskriterier gällande den utbildning som erbjuds, exempelvis att studenten ska vara i direkt kontakt med patienter och att det ska finnas tillgång till handledare. Utvalda moment kan i begränsad omfattning förläggas till kompetens- eller simuleringslaboratorium, men kan inte ersätta direkt patientkontakt på den kliniska avdelningen eller institutionen.<sup>103</sup>

Enligt dansk rätt finns en skyldighet för statliga institutioner, regioner, kommuner och privata arbetsgivare som erhåller statsbidrag att ställa lämpliga praktikplatser till förfogande för bland annat sjuksköterskestudenter. Utbildnings- och forskningsministern kan fastställa regler om tillhandahållande och fördelning av platser för den kliniska utbildningen och svarar även för att fastställa antalet studieplatser på utbildningen. Antalet praktikplatser ska motsvara det behov som följer av antalet studieplatser.<sup>104</sup>

I Danmark anordnas sjuksköterskeutbildningen av sju lärosäten på ett flertal studieorter och även som distansutbildning.<sup>105</sup> Den är en yrkesutbildning på kandidatnivå som är tre och ett halvt år lång och motsvarar 210 ECTS. Utbildningen leder till en yrkesexamen i omvårdnad och den utexaminerade sjuksköterskan kan därefter auktoriseras. Utbildningen består av teoretiska moment som motsvarar 120 ECTS och klinisk utbildning som omfattar 90 ECTS.<sup>106</sup> Det finns flera exempel på kliniska träningscenter där studenterna kan utföra simuleringsbaserad undervisning.<sup>107</sup> Det finns även exempel gällande placering på en klinisk

---

<sup>103</sup> 3 § Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor i sygepleje.

<sup>104</sup> 25–26 §§ lov om erhvervsakademiuddannelser og professionsbacheloruddannelser, LBK nr 396 af 12/04/2024.

<sup>105</sup> Børne- og Undervisningsministeriet (2024).

<sup>106</sup> 1–2 samt 4–5 §§ Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor i sygepleje.

<sup>107</sup> Københavns Professionshøjskole, UC SYD (a), VIA University College, Professionshøjskolen UCN och Professionshøjskolen Absalon (a).

avdelning med patienter som studenterna återvänder till i slutet av utbildningen.<sup>108</sup> Lärosäten kan i studieordningen ange att praktikplatsen ska ange vilken inriktning den kliniska undervisningen har med hänvisning till yrkeskvalifikationsdirektivet.<sup>109</sup>

## Finland

Den rättsliga regleringen av sjuksköterskeutbildningen i Finland är betydligt mindre detaljerad än i Danmark. Utbildningens innehåll och struktur regleras i lag, liksom yrkeskvalifikations- och behörighetsfrågor.<sup>110</sup> Vidare regleras att utbildning som leder till examensbenämningarna sjukskötare och barnmorska ska uppfylla de krav som ställs i Europeiska unionens lagstiftning.<sup>111</sup> Respektive lärosäte svarar för att utforma den kliniska utbildningen.

Sjuksköterskeutbildningen i Finland är en yrkesutbildning på tre och ett halvt år motsvarande 210 ECTS.<sup>112</sup> Utbildningen ges av 20 yrkeshögskolor samt Högskolan på Åland. Flera av lärosätena erbjuder utbildningen både som campus- och distansutbildning.<sup>113</sup> Vid de finländska lärosätena utgör den verksamhetsförlagda utbildningen 90 ECTS, inklusive uppsatsarbete motsvarande 15 ECTS som genomförs i projektform i olika vårdmiljöer.<sup>114</sup> Sjuksköterskeutbildningen har även praktisk färdighetsträning och simulering genom hela utbildningen som obligatoriska och examinerande moment, vilket framgår av kursplanerna.<sup>115</sup> Lärosätena har egna simuleringsavdelningar eller simuleringsjukhus som motsvarar verklig sjukhusmiljö där studenter under ledning av lärare simulera praktiska situationer i autentiska sjukhus- och behandlingsmiljöer.<sup>116</sup>

---

<sup>108</sup> UC SYD (b).

<sup>109</sup> Professionshøjskolen Absalon (b) s. 7 ff.

<sup>110</sup> Lagen om yrkesutbildning 11.8.2017/531 samt lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården 28.6.1994/559.

<sup>111</sup> 9 § lagen om yrkesutbildning och 9 § Statsrådets förordning om yrkeshögskolor 18.12.2014/1129.

<sup>112</sup> Sairaanhoitajat (Finnish Nurses Association) (2024).

<sup>113</sup> Studentinfo – Opintopolku (2024).

<sup>114</sup> Högskolan på Åland, Laurea University, Yrkeshögskolan Arcada, och Yrkeshögskolan Novia.

<sup>115</sup> Tammerfors yrkeshögskola, Uleåborgs yrkeshögskola och Åbo yrkeshögskola.

<sup>116</sup> Lapplands yrkeshögskola och Yrkeshögskolan Metropolia.

## Norge

Norge har en detaljerad reglering av hur sjuksköterskeutbildningen ska anordnas som omfattar alla lärosäten.<sup>117</sup> Förordningen innehåller bland annat lärandemål och en övergripande reglering av utbildningens upplägg. Det anges också att utbildningen ska bedrivas i enlighet med yrkeskvalifikationsdirektivet och dess ändringar.<sup>118</sup> Varje läsår ska innehålla både teoretiska och praktiska studier och de praktiska studierna ska omfatta minst två perioder á sju veckor. Det är också reglerat inom vilka verksamheter den verksamhetsförlagda utbildningen ska bedrivas. Utbildningsanordnaren ska ingå samarbetsavtal med den aktör som tillhandahåller platser för verksamhetsförlagd utbildning och båda parterna ska vara delaktiga i avtalets utformning. Avtalen ska bland annat reglera planerade perioder för klinisk utbildning, lärares handledning och närvaro, lämplighetsbedömning och utarbetande av lärandeaktiviteter för praktikperioden. Det är lärosätets ansvar att tillhandahålla handledarutbildning och parterna ska samarbeta om en plan för att genomföra handledarutbildning.<sup>119</sup>

Praktikhandledaren vid den verksamhetsförlagda utbildningen är oftast en sjukskötare som ansvarar för studentens utbildning. Ansvarig handledare ska ha kunskap om utbildningen och gärna handledningskompetens och deltar vid bedömningsamtal. Ansvarig lärare från lärosätet ansvarar för det pedagogiska och organisatoriska genomförandet av studentens praktikstudier.<sup>120</sup>

Sjuksköterskeutbildningen i Norge är en yrkesutbildning som också ger rätt till norsk legitimation.<sup>121</sup> Utbildningen är treårig och resulterar i en kandidatexamen. Utbildningen anordnas vid 13 lärosäten.<sup>122</sup> Andelen verksamhetsförlagd utbildning är omkring hälften, 90 ECTS, och klinisk färdighetsträning och simulering kan ingå i alla typer av kurser.<sup>123</sup> Det finns

---

<sup>117</sup> Forskrift om nasjonal retningslinje for sykepleierutdanning, FOR-2019-03-15-412.

<sup>118</sup> 2 § Forskrift om nasjonal retningslinje for sykepleierutdanning.

<sup>119</sup> 22–23 §§ Forskrift om nasjonal retningslinje for sykepleierutdanning.

<sup>120</sup> VID Vitenskapelige høyskole s. 2 ff.

<sup>121</sup> Norge omfattas av yrkeskvalifikationsdirektivets krav genom sitt medlemskap i EES samt det tidigare gällande nordiska avtalet om en gemensam nordisk arbetsmarknad för vissa yrkesgrupper och veterinärer. Det nordiska avtalet upphörde att gälla den 1 februari 2020. Utöver krav på legitimation finns också ett krav på auktorisation.

<sup>122</sup> Utdanning.no (2024).

<sup>123</sup> Høgskolen i Østfold, Høgskolen i Innlandet, Nord universitetet, Universitetet i Agder, Høgskulen i Molde och Høgskulen på Vestlandet.

också exempel på kurser i simulering som metod för att främja patientsäker vård samt pedagogiska metodkurser för lärare som använder simulering som en form av lärande i samband med hälsovårdsutbildningar.<sup>124</sup>

## Diskussion och analys

Verksamhetsförlagd utbildning är en central del av sjuksköterskeutbildningen i alla EU:s medlemsstater som har avgörande betydelse för hur många sjuksköterskestudenter som kan utbildas. Det är inte oproblematiskt att en betydande del av utbildningen sker utanför lärosätena men på lärosätenas ansvar. Det innebär höga krav på samverkan mellan parterna för att åstadkomma en god utbildning som beaktar studenternas rättssäkerhet.

I alla de undersökta länderna regleras verksamhetsförlagd utbildning genom avtal mellan lärosätena och hälso- och sjukvårdens verksamheter. Avtalsmodellen möjliggör hänsyn till lokala förhållanden och möjliggör flexibilitet, vilket med beaktande av behovet av samverkan är lämpligt. Samtidigt är avtalsmodellen förknippad med en omfattande administration som kan leda till att platserna inte nyttjas fullt ut över landet. Villkoren för de olika parterna som omfattas av avtalen kan också variera på ett sätt som inte gynnar utbyggnaden av platser, exempelvis när det gäller krav på handledare. Norge och Danmark har valt att detaljreglera dessa avtal på ett sätt som skiljer sig från den finländska och svenska modellen, som överlåter ansvaret till lärosätena. Skillnaden kan ha att göra med huruvida staterna reglerat en skyldighet att medverka i utbildning för hälso- och sjukvården. Avtalen är viktiga ur rättssäkerhetssynpunkt, eftersom de ska tillförsäkra en likvärdig utbildning som sker på föreskrivet sätt i hälso- och sjukvården. Avtalen utgör också underlag för utvärdering av den verksamhetsförlagda utbildningen. Den detaljerade regleringen av avtalen i Norge och Danmark innebär en högre grad av förutsebarhet och ger också lärosätena samt hälso- och sjukvårdens aktörer tydlig vägledning i hur avtalen ska konstrueras. Det förslag som i Sverige har lämnats gällande att införa ett enhetligt nationellt avtal med regionala underavtal för verksamhetsförlagd utbildning på sjuksköterskeprogrammet är mot denna bakgrund välkommet.<sup>125</sup>

Det faktum att sjuksköterskeyrket är reglerat möjliggör fri rörlighet för sjuksköterskor i unionen, vilket medför krav på harmonisering av utbildningen. Artikel 31 i

---

<sup>124</sup> OsloMet samt Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

<sup>125</sup> SOU 2024:9. Det nationella avtalet bör enligt förslaget tecknas mellan staten och hälso- och sjukvårdens huvudmän. Förslaget omfattar bland annat åtgärder för en ökad harmonisering av handledarutbildning och syn på den blivande sjuksköterskans kärnkompetenser.

yrkeskvalifikationsdirektivet innebär en hög detaljeringsgrad som kan förstås mot bakgrund av behovet att ange en miniminivå för en sjuksköterskas kliniska och praktiska färdigheter. Samtidigt kan detaljeringsgraden ifrågasättas, dels med tanke på hur andra reglerade yrken i hälso- och sjukvården regleras i direktivet, dels givet att ländernas synsätt på utbildningen och yrket varierar.

I Danmark, Finland, Norge och Sverige är sjuksköterskeutbildningen en utbildning med många studieplatser som bedrivs av ett stort antal lärosäten. Sjuksköterskorna i dessa länder utför många sysslor som i andra länder utförs av läkare. Yrkeskvalifikationsdirektivets krav på omfattningen av verksamhetsförlagd utbildning innebär en hämsko för att utbildningen i högre grad ska teoretiseras. Om utbildningens praktiska del byggs ut sker det nämligen på bekostnad av den teoretiska. Givet behovet av kompetensförsörjning i hälso- och sjukvården kan det ses som problematiskt att yrkeskvalifikationsdirektivet genom sin detaljreglering försvårar att utbildningen utformas på ett sätt som tillgodoser hälso- och sjukvårdens behov i de olika medlemsstaterna. Det fokus på antal timmar som direktivet ger uttryck för och som kommissionen i sin tolkning har betonat innebär ett fokus på kvantitet snarare än kvalitet i verksamhetsförlagd utbildning. Ändå är de kvalitativa faktorerna avgörande för att verksamhetsförlagd utbildning ska ge ett önskvärt resultat.

Det får vidare anses problematiskt för den pedagogiska utvecklingen att yrkeskvalifikationsdirektivet i hög utsträckning detaljstyr hur sjuksköterskeutbildningen ska genomföras. Om artikel 31 i stället för att fokusera på genomförande betonade uppfyllandet av vissa specifika mål, skulle ländernas olika utbildningssystem liksom den pedagogiska och tekniska utvecklingen få större utrymme. I de nordiska länderna och många andra europeiska länder används exempelvis simulering och andra pedagogiska metoder under utbildningen för att förbereda studenterna för yrkeslivet och forskning indikerar att metoden gagnar studenternas lärande. Yrkeskvalifikationsdirektivet hindrar dock att simulering används som en del av verksamhetsförlagd utbildning. Om länderna fick frihet att möjliggöra en ökad användning av sådana metoder kunde den sedan länge rådande bristen på platser för verksamhetsförlagd utbildning lindras. Simulering torde också kunna försvaras ur patientsäkerhetsperspektiv. Samtidigt innebär yrkeskvalifikationsdirektivet en broms mot marknadsinflytande i högre utbildning som den tekniska utvecklingen också kan medföra.

Kommissionen har låtit utreda frågan om att anpassa kraven på minimikunskap och förmågor hos sjuksköterskor med hänsyn till den vetenskapliga och tekniska utvecklingen. I rapporten som presenterades år 2020 gjordes en jämförelse av utbildningens förutsättningar i 27 EU-länder, fyra EFTA-länder samt Storbritannien. I rapporten konstaterades att yrkeskvalifikationsdirektivet inte definierar anpassning till den vetenskapliga eller tekniska



utvecklingen.<sup>126</sup> Kunskap och färdigheter som använts i staterna under de senaste tio åren som följt av vetenskapliga och tekniska framsteg presenterades.<sup>127</sup> Simulering berördes i rapporten som en teknisk färdighet och förmåga som används för träningsändamål inom ramen för sjuksköterskeutbildningen. Tolv stater uppgav att de använde simulering i utbildningen, exempelvis vid kliniska träningscentra.<sup>128</sup> Åtta stater uppgav att simulering förts in som ämne på nationell nivå för att främja vetenskaplig och teknisk utveckling.<sup>129</sup> Det framfördes från flera håll att det borde vara möjligt att använda *high-* och *low-fidelity-*simulering vid övningar på utbildningen, att simulering borde vinna erkännande som en effektiv lärprocess som värnar patientsäkerheten samt att den kliniska undervisningen borde kunna omfatta virtuell simulering.<sup>130</sup> Det påtalades att detaljregleringen med antal timmar klinisk undervisning inte längre kan anses vara adekvat och att direktivet borde erkänna simulering som en del av klinisk undervisning.<sup>131</sup> Rapportförfattarna bedömde dock att antalet stater där simulering förekom inte var tillräckligt för att motivera en förändring och dessutom att en förändring skulle kräva en revidering av artikel 31 i yrkeskvalifikationsdirektivet, inte endast av utbildningsplanen. Därför lämnades inget förändringsförslag i denna del.<sup>132</sup>

Slutsatsen är att direktivet begränsar metoder för genomförande av verksamhetsförlagd utbildning såsom simulering, trots att sådana övningsmöjligheter förekommer i många av EU:s medlemsstater och kan vara motiverade både ur pedagogisk och patientsäkerhetsmässig synvinkel. Verksamhetsförlagd utbildning är en fråga som berör välfärden. Givet det pågående pedagogiska utvecklingsarbetet och vårdens kompetensförsörjningsbehov är det troligt att artikel 31 på sikt kommer att bli föremål för

---

<sup>126</sup> I rapporten definierades allmänt erkänd vetenskaplig och teknisk utveckling som "*scientific and technical advancements...when these advancements have had an impact on the practise, laws, teaching standards, administrative rules and/or curricula in a majority of countries. ...[A] majority is considered to be obtained when relevant advancements have been noted in at least 16 countries*", Europeiska kommissionen (2020) s. 35 f.

<sup>127</sup> Europeiska kommissionen (2020) s. 8.

<sup>128</sup> Europeiska kommissionen (2020) s. 97 och s. 158. Staterna i fråga var Belgien, Estland, Frankrike, Island, Lettland, Luxemburg, Norge, Slovenien, Spanien, Storbritannien, Sverige och Ungern.

<sup>129</sup> Europeiska kommissionen (2020) s. 112. Staterna i fråga var Estland, Finland, Lettland, Slovakien, Spanien, Sverige, Tjeckien och Österrike.

<sup>130</sup> Europeiska kommissionen (2020) s. 128.

<sup>131</sup> Europeiska kommissionen (2020) s. 130 f.

<sup>132</sup> Europeiska kommissionen (2020) s. 130 ff. och 176 ff.

omförhandling i EU. Den fria rörligheten och det automatiska erkännandet som gäller för andra yrken som omfattas av yrkeskvalifikationsdirektivet visar att även sjuksköterskeutbildningen kan ges friare rättsliga ramar vad gäller utbildningens utformande och bedrivande. Det finns skäl att återvända till verksamhetsförlagd utbildning i fortsatta tvärvetenskapliga forskningssamarbeten i samverkan med den offentliga förvaltningen.

## Källor och litteratur

### Offentligt tryck

#### *Utskottsbetänkanden*

Utbildningsutskottets betänkande 1975/76:UbU27 med anledning av propositionen 1975/76:100 såvitt gäller anslag till bidrag till viss vårddyrkesutbildning jämte motioner. avseende sektorn för vårddyrkesutbildning.

Utbildningsutskottets betänkande 1976/77:UbU20 med anledning av propositionen 1976/77:59 om utbildning och forskning inom högskolan m.m. jämte motioner.

Utbildningsutskottets betänkande 1981/82:UbU20 om kommunal högskoleutbildning m.m. och om anslag till utbildning för vårddyrken, m.m. (prop. 1981/82:89 och prop. 1981/82:100).

Utbildningsutskottets betänkande 1988/89:UbU5 Vissa högskolefrågor.

Utbildningsutskottets betänkande 1989/90:UbU21 Anslag till utbildning för vårddyrken m.m.

Utbildningsutskottets betänkande 2000/01:UbU17 Nytt huvudmannaskap för vårddygskoleutbildningar.

#### *Propositioner*

Prop. 1975:9 *Regeringens proposition om reformering av högskoleutbildningen m.m.*

Prop. 1981/82:89 *Regeringens proposition om kommunal högskoleutbildning m.m.*

Prop. 1992/93:1 *Regeringens proposition om universitet och högskolor – frihet för kvalitet.*

Prop. 2000/01:71 *Nytt huvudmannaskap för vårddygskoleutbildningar.*

Prop. 2015/16:44 *Genomförande av det moderniserade yrkeskvalifikationsdirektivet.*

Prop. 2018/19:162 *En ny beteckning för kommuner på regional nivå och vissa frågor om regionindelning.*

Prop. 2020/21:60 *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige.*

#### *Statens offentliga utredningar*

SOU 1948:17 *Betänkande angående utbildning av sjuksköterskor och annan sjukvårdspersonal I.* 1946 års kommitté för sjuksköterskeutbildningen.

SOU 1978:15 *Praktikfrågor – åtgärder i ett kort perspektiv.* Delbetänkande från Utredningen om vissa vårdutbildningar inom högskolan/VÅRD 77.

SOU 1978:50 *Ny vårdutbildning.* Betänkande av Utredningen om vissa vårdutbildningar inom högskolan/VÅRD 77.

SOU 2012:5 *Högskolornas föreskrifter*. Betänkande av Utredningen om högskolors föreskrifter.

SOU 2014:19 *Yrkeskvalifikationsdirektivet – ett samlat genomförande*. Betänkande av Utredningen om genomförande av det moderniserade yrkeskvalifikationsdirektivet.

SOU 2020:19 *God och nära vård. En reform för ett hållbart hälso- och sjukvårdssystem*. Delbetänkande av Utredningen samordnad utveckling för god och nära vård.

SOU 2022:35 *Tryggare i vårddyrket – en översyn av vissa frågor inom utbildning till sjuksköterska och barnmorska*. Betänkande av Utredningen om utbildning till sjuksköterska och barnmorska.

SOU 2024:9 *Utvecklat samarbete för verksamhetsförlagd utbildning – långsiktiga åtgärder för sjuksköterskeprogrammen*. Betänkande av Utredningen om samordnat arbete för fler platser för verksamhetsförlagd utbildning i sjuksköterskeutbildningen.

#### *Riksdagsskrivelser*

Rskr. 1975/76:331.

Rskr. 1976/77:246.

Rskr. 2001/01:262.

#### *Svenskt offentligt tryck i övrigt*

Dir. 1977:82. *Utredning om vårdutbildningen inom högskolan*. Kommittédirektiv.

Dir. 2022:101. *Samordnat arbete för fler platser för verksamhetsförlagd utbildning i sjuksköterskeutbildningen*. Kommittédirektiv.

#### **Rättspraxis**

Mål 14/83, Sabine von Colson och Elisabeth Kamann mot Land Nordrhein-Westfalen, ECLI:EU:C:1984:153.

C-188/89, A. Foster m.fl. mot British Gas plc., ECLI:EU:C:1990:313.

#### **Riksdagens ombudsmän (JO)**

JO, beslut den 6 december 2022, dnr 2445–2020.

JO:s ämbetsberättelse 2018/19:JO1.

#### **Internationella källor**

Europeiska rådet (2011). *Europeiska rådets slutsatser av den 23 oktober 2011*, EUCO 52/11, CO EUR 1, CONCL 5.

Europeiska kommissionen (2011 a). *Meddelande från Kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén och regionkommittén av den 13 april 2011. Inremarknadsakten. Tolv åtgärder för att stimulera tillväxten och stärka förtroendet för inre marknaden, "Gemensamma insatser för att skapa ny tillväxt"*, KOM (2011)206, slutlig, Bryssel.

Europeiska kommissionen (2011 b). *Grönbok om modernisering av direktivet om erkännande av yrkeskvalifikationer av den 22 juni 2011*, KOM(2011)367, slutlig, Bryssel.

Europeiska kommissionen (2019 a). Europeiska kommissionens beslut den 24 januari 2019, ärendenr.

INFR(2018)2307. *Non-conformity of certain national provisions with the professional Qualifications Directive 2005/36/EC as revised by Directive 2013/55/EU in Sweden.*

Europeiska kommissionen (2019 b). *Motiverat yttrande*, SB2019/01546/EURÄTT.

Europeiska kommissionen (2020). Generaldirektoratet för inre marknaden, industri, entreprenörskap samt små och medelstora företag, Ypma, P., Domínguez.

Gaitán, M., Ongono Pomme, A., Drevon, C. & Papadopoulos, I. *Mapping and assessment of developments of one of the sectoral professions under Directive 2005/36/EC: nurse responsible for general care.* (No 711/PP/GRO/IMA/18/1131/11026). Final study. Europeiska kommissionen.

Europeiska kommissionen (2023 a). *Europeiska kommissionens beslut den 1 juni 2023*, INFR(2018)2307.

European Commission at Work (2024). Hämtat 9 september 2024 från [https://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/infringement\\_decisions/?version=v1&typeOfSearch=byDecision&langCode=EN&title=Professional%20Qualifications%20Directive%202005%2F36%2FEC&dg=GROW&page=7&size=10&order=desc&sortColumns=decisionDate](https://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/infringement_decisions/?version=v1&typeOfSearch=byDecision&langCode=EN&title=Professional%20Qualifications%20Directive%202005%2F36%2FEC&dg=GROW&page=7&size=10&order=desc&sortColumns=decisionDate)

Europeiska kommissionen (2024). *European education area Quality education and training for all, 2023, Europeiska systemet för överföring av studiemeriter – ECTS.*

Hämtat 1 september 2024 från <https://education.ec.europa.eu/sv/education-levels/häigher-education/inclusive-and-connected-higher-education/european-credit-transfer-and-accumulation-system>

## Litteratur

Ahlbäck Öberg, S. (2023). *Om akademisk frihet*. Sveriges universitetslärare och forskares (SULF) skriftserie XLIII. Sveriges universitetslärare och forskare.

[https://sulf.se/app/uploads/2023/03/Skrift\\_akademiskfrihet\\_2023\\_webb\\_27mars\\_23.pdf](https://sulf.se/app/uploads/2023/03/Skrift_akademiskfrihet_2023_webb_27mars_23.pdf)

Arksey, H. & O'Malley, L. (2005). Scoping studies: towards a methodological framework. *International Journal of Social Research Method*, 8(1), 19–32. <https://doi.org/10.1080/1364557032000119616>

Henderson A., Twentyman M., Heel, A. & Lloyd, B. (2006). Student's perception of the psycho-social clinical learning environment: an evaluation of placement models. *Nurse education today*, 26(7), 564–71.

<https://doi.org/10.1016/j.nedt.2006.01.012>

Li, Y.Y, Au, M.L., Tong, L.K, Ng, W.I. & Wang S.C. (2022). High-fidelity simulation in undergraduate nursing education: A meta-analysis, *Nurse Education Today*, 111(105291), 1–13.

<https://doi.org/10.1016/j.nedt.2022.105291>

Mogensen, E., Thorell-Ekstrand, I. & Löfmark, A. (2010). *Klinisk utbildning i högskolan: perspektiv och utveckling inom verksamhetsförlagd utbildning*. (2. uppl.). Studentlitteratur.

Nyoni, C.N., Dyk, L.H. & Botma, Y. (2021). Clinical placement models for undergraduate health professions students: a scoping review. *BMC Medical Education* 21(598), 1–26. <https://doi.org/10.1186/s12909-021-03023-w>

Pilhammar Andersson, E. (1997). *Handledning av sjuksköterskestuderande i klinisk praktik*. Acta Universitatis Gothoburgensis.

Sandgren, C. (2008). Är rättsdogmatiken rättsdogmatisk? *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, 118 (4–5), 648–656.

<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3096-2005-04-05-07>

Sandgren, C. (2016). Rättsanalytisk metod. En väg framåt? I Karnell, G. (Red.), *Liber amicorum Jan Rosén*. (s. 721–730). eddy.se.

Silén, C. (2013). Lärande inom medicin- och vårdområdet. I Silén, C. & Bolander Laksov, K. (Red.), *Att skapa pedagogiska möten i medicin och vård*. (1. uppl., s. 19–77). Studentlitteratur.

Stenberg, M. & Carlson, E. (2015). Swedish student nurses' perception of peer learning as an educational model during clinical practice in a hospital setting an evaluation study. *BMC Nursing*, 14(48), 1–7.

<https://doi.org/10.1186/s12912-015-0098-2>

Topping, K. J. (2005). Trends in Peer Learning. *Educational Psychology*, 25(6), 631–645.

<https://doi.org/10.1080/01443410500345172>

## Övrigt

Antagning.se (2024). *Hitta och jämför utbildningar*. Hämtat 13 september 2024 från

[https://www.studera.nu/jamfor-](https://www.studera.nu/jamfor-utbildning/?q=sjuksk%C3%B6terskeutbildning&f=4%5Bp*9%5Bg*7%5BH24_V25*6%5B860&p=3)

[utbildning/?q=sjuksk%C3%B6terskeutbildning&f=4%5Bp\\*9%5Bg\\*7%5BH24\\_V25\\*6%5B860&p=3](https://www.studera.nu/jamfor-utbildning/?q=sjuksk%C3%B6terskeutbildning&f=4%5Bp*9%5Bg*7%5BH24_V25*6%5B860&p=3)

Blekinge tekniska högskola. (u.å). *Sjuksköterskeprogrammet 180 hp*. Hämtat 17 augusti 2024 från

<https://www.bth.se/utbildning/program-och-kurser/omgsp/>

Børne- og Undervisningsministeriet (2024). *Sygeplejerske*. Hämtat 10 maj 2024 från

<https://www.ug.dk/uddannelser/professionsbacheloruddannelser/socialogsundhedsuddannelser/sygeplejerske>

Högskolan i Borås. (u.å). *Sjuksköterskeutbildning 180 hp*. Hämtat 18 augusti 2024 från

<https://www.hb.se/utbildning/program-och-kurser/program/sjukskoterskeutbildning/>

Högskolan i Skövde. (u.å). *Sjuksköterskeprogrammet*. Hämtat 18 augusti 2024 från

<https://www.his.se/utbildning/halsa-och-varld/sjukskoterskeprogrammet-sskpg/>

Högskolan Väst. (u.å). *Sjuksköterskeprogrammet, 180 hp*. Hämtat 18 augusti 2024 från

<https://www.hv.se/utbildning/program/sjukskoterskeprogrammet-heltid-campus-vgsju/>

Högskolan på Åland. (u.å). *Studera till sjukskötare*. Hämtat 1 september 2024 från

<https://www.ha.ax/utbildning/studera-till-sjukskotare/>

Høgskolen i Innlandet. (u.å). *Bachelor i sykepleje – heltid*. Hämtat 11 maj 2024 från

<https://www.inn.no/studier/vare-studier/bachelor-i-sykepleie-heltid/index.html>

Høgskulen i Molde. (u.å). *Bachelor i sykepleje – heltid*. Hämtat 11 maj 2024 från

<https://www.himolde.no/studier/program/sykepleie-heltid/index.html>

Høgskolen i Østfold. (u.å). *Bachelorstudium i sykepleie, heltid*. Hämtat 11 maj 2024 från

<https://www.hiof.no/studier/programmer/spl-bachelorstudium-i-sykepleie-heltid/index.html>

Høgskulen på Vestlandet. (u.å). *Sykepleie*. Hämtat 11 maj 2024 från

<https://www.hvl.no/studier/studieprogram/sykepleie/>

Københavns professionshøjskole. (u.å). *Sygeplejerske*. Hämtat 3 maj 2024 från

<https://www.kp.dk/uddannelser/sygeplejerske/>

Laplands yrkeshögskola. (u.å). *Sairaanhoitaja (AMK). Sairaanhoitajakoulutus*. Hämtat 31 augusti 2024 från <https://www.lapinamk.fi/fi/Hakijalle/AMK-tutkinnot/Sairaanhoitaja,-sairaanhoitajakoulutus>

Laurea University. (u.å). *Degree Programme in Nursing*. Hämtat 31 augusti 2024 från [https://www.laurea.fi/en/degree\\_programmes/social-services-and-nursing/nursing/](https://www.laurea.fi/en/degree_programmes/social-services-and-nursing/nursing/)

Nord universitetet. (u.å). *Bachelor Sykepleie*. Hämtat 10 maj 2024 från <https://www.nord.no/studier/sykepleie-bachelor>

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. (u.å). *Enhet for helsefaglig simulering*. Hämtat 12 maj 2024 från <https://www.ntnu.no/ism/simulering>

Oslo Met. (u.å). *SYK2820A Simulering som metode*. Hämtat 12 maj 2024 från <https://student.oslomet.no/studier/-/studieinfo/emne/SYK2820A/2023/H%C3%98ST>

Professionshøjskolen Absalon (a). (u.å). *Professionsbachelor Sygeplejerske*. Hämtat 3 maj 2024 från <https://phabsalon.dk/uddannelser/sygeplejerskeuddannelsen>

Professionshøjskolen Absalon (b). (u.å). *Studieordning og lovgrundlag*. Hämtat 3 maj 2024 från <https://phabsalon.dk/uddannelser/sygeplejerske/om-uddannelsen/studieordning-og-lovgrundlag>

Professionshøjskolen UCN. (u.å). *Sygeplejerske*. Hämtat 3 maj 2024 från <https://www.ucn.dk/uddannelser/sygeplejerske>

Sairaanhoitajat, Finnish Nurses Association (2024). (u.å). *Opiskele sairaanhoitajaksi*. Hämtat 9 maj 2024 från <https://sairaanhoitajat.fi/ammatti-ja-osaaminen/opiskele-sairaanhoitajaksi/>

Socialstyrelsen (2023 a). *Nationell översikt över tillgång och efterfrågan på legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal. Nationella planeringsstödet 2024 – delrapport 1*. (Art. nr. 2024-3-8943). Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2023 b). *Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvård samt tandvård. Nationella planeringsstödet 2023*. (Art. nr. 2023-2-8352). Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen och Universitetskanslersämbetet (2019). *Framtidens vårdkompetens. Stärkt samverkan för att möta hälso- och sjukvårdens kompetensförsörjningsbehov*. (SoS artnr 2019-8-6244, UKÄ rapport nr. 2019:16). Socialstyrelsen och Universitetskanslersämbetet.

Studentinfo – Opintopolku (2024). (u.å). *Sjukskötare (YH), Åland*. Hämtat 2 september 2024 från <https://opintopolku.fi/konfo/sv/haku/Sjuksk%C3%B6tare?order=desc&size=20&sort=score>

Svensk sjuksköterskeförening (2010 och 2021). *Svensk sjuksköterskeförenings strategi för utbildningsfrågor*. <https://swenurse.se/download/18.470a6c13179f5bffd92613ab/1623739612957/Strategi%C3%B6r%20utbildningsfr%C3%A5gor%202021.pdf>

Tammerfors yrkeshögskola. (u.å). *Sairaanhoitajan tutkinto-ohjelma, monimuotototeutus*. Hämtat 1 september 2024 från <https://www.tuni.fi/fi/tule-opiskelemaan/sairaanhoitajan-tutkinto-ohjelma-monimuotototeutus>

UC Syd (a). (u.å). *Professionsbachelor. Bliv sygeplejerske*. Hämtat 4 maj 2024 från <https://www.ucsyd.dk/uddannelse/sygeplejerske>

UC Syd (b). (u.å). *Ekstra tryghed i kommende sygeplejerskers træning og læring i klinikken*. Hämtat 4 maj 2024 från <https://www.ucsyd.dk/pressemeddelelser/ekstra-tryghed-i-kommende-sygeplejerskers-traening-og-laering-i-klinikken>

Uleåborgs yrkeshögskola. (u.å). *Sairaanhoitaja (AMK), Oulu*. Hämtat 31 augusti 2024 från

<https://oamk.fi/koulutus/ammattikorkeakoulututkinnot/sairaanhoitaja-amk-oulu/>

Umeå universitet. (u.å). *Sjuksköterskeprogrammet*. Hämtat 17 augusti 2024 från <https://www.umu.se/utbildning/program/sjukskoterskeprogrammet/>

Universitetet i Agder. (u.å). *Bachelor Sykepleje*. Hämtat 11 maj 2024 från <https://www.uia.no/studier/program/sykepleie-kristiansand-bachelor/>

Universitetskanslersämbetet (2020). *Rättssäker examination*. (4 uppl.). (Reg.nr. 32-314-18).  
Universitetskanslersämbetet.

Universitetskanslersämbetet (2023). *Insamling av underlag till regeringsuppdraget Samordnat arbete för fler platser för verksamhetsförlagd utbildning i sjuksköterskeutbildningen*. (Reg.nr. UKÄ 00053–23, 2023-04-12).  
Universitetskanslersämbetet.

Universitetskanslersämbetets beslut den 14 januari 2020, reg.nr. UKÄ 31-00330-19.

Uppsala universitet. (u.å). *Sjuksköterskeprogrammet 180 hp*. Hämtat 17 augusti 2024 från <https://www.uu.se/utbildning/program/sjukskoterskeprogrammet>

Utdanning.no (2024). (u.å). *Sykepleie*. Hämtat 10 maj 2024 från <https://utdanning.no/utdanningsoversikt/sykepleie>

VIA University College. (u.å). *Sygeplejerske*. Hämtat 4 maj 2024 från <https://www.via.dk/uddannelser/sygeplejerske>

VID Vitenskapelige høgskole. (u.å). *Retningslinjer for praksistudier Bachelor i sykepleie*. Hämtat 12 maj 2024 från <https://www.vid.no/filer/felles-informasjon-for-praksisstudier/>

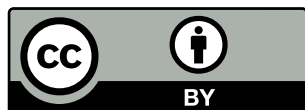
WHO (2010). *Framework for action on interprofessional education and collaborative practice*. (WHO/HRH/HPN/10.3). World Health Organization.  
[https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/70185/WHO\\_HRH\\_HP\\_N\\_10.3\\_eng.pdf?sequence=1](https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/70185/WHO_HRH_HP_N_10.3_eng.pdf?sequence=1)

Yrkeshögskolan Arcada. (u.å). *Sjukskötare*. Hämtat 2 september 2024 från <https://www.arcada.fi/sv/studera-pa-arcada/bachelorutbildningar/sjukskotare>

Yrkeshögskolan Metropolia. (u.å). *Sairaanhoitaja (AMK)*. Hämtat 1 september 2024 från <https://www.metropolia.fi/fi/opiskelu-metropoliassa/amk-tutkinnot/sairaanhoitaja>

Yrkeshögskolan Novia. (u.å). *Sjukskötare (YH), flerformsstudier, Vasa*. Hämtat 2 september 2024 från <https://www.novia.fi/utbildning/utbildningsutbud/halsa-och-valfard/sjukskotare-yh-flerformsstudier-vasa/>

Åbo yrkeshögskola. (u.å). *Sairaanhoitaja (AMK). Monimuotokoulutus, Turku*. Hämtat 31 augusti 2024 från [https://www.turkuamk.fi/fi/tutkinnot-ja-opiskelu/tutkinnot/sairaanhoitajakoulutus\\_turku\\_monimuoto/](https://www.turkuamk.fi/fi/tutkinnot-ja-opiskelu/tutkinnot/sairaanhoitajakoulutus_turku_monimuoto/)



© Författare. Detta är en Open Access-artikel publicerad enligt villkoren i CC-BY 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) Licensen tillåter tredje part att kopiera och distribuera materialet i alla medier och format, remixa, omvandla och bygga vidare på materialet för alla ändamål, även för kommersiella, förutsatt att originalverket är korrekt citerat, att det anges om några ändringar har gjorts och att denna licens är inställd och länkad till.